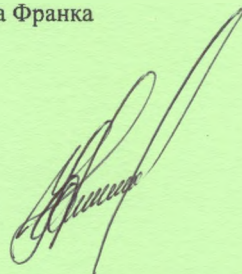

АВТ
К91

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

КУНТІЙ АНДРІЙ ІГОРОВИЧ

УДК 343.611.2

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА,
ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2015

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Визнання на конституційному рівні людини, її життя та здоров'я, честі та гідності, недоторканності та безпеки найвищими соціальними цінностями зумовлює необхідність формування ефективного правового механізму їх захисту від протиправних посягань. Основними напрямками діяльності держави на шляху до забезпечення функціонування цього механізму є реформування системи кримінального судочинства з урахуванням міжнародних стандартів кримінального провадження, оптимізація діяльності слідчих підрозділів, посилення уваги до механізмів протидії насильницькій злочинності, зокрема розслідування вбивств. Докладного вивчення та наукового обґрунтування потребує алгоритмізація розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, передбаченого ст. 116 КК України. Існування особливостей правової кваліфікації і необхідності встановлення кореляційних зв'язків між перебігом емоційних процесів та наслідками протиправної поведінки передбачають потребу формування окремої методики розслідування вказаної категорії злочинів.

Згідно з даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України кількість кримінальних справ, які перебували у провадженні слідчих та кваліфіковані за ст. 116 КК України становила: у 2009 р. – 27, у 2010 р. – 18, у 2011 р. – 20, у 2012 р. – 12, у 2013 – 13. Протягом 2014 р. у провадженні органів досудового розслідування України перебувало 4 кримінальні провадження про умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання, які закінчені та направлені до суду з обвинувальними актами. Проте така кількість убивств не може вважатися остаточною, адже не виключено, що емоційний стан злочинця впродовж досудового розслідування та судового розгляду був оцінений неправильно.

Вагомий внесок у наукове осмислення проблем правової кваліфікації умисних вбивств, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, зробили О. В. Авраменко, М. І. Бажанов, А. В. Байлов, С. В. Бородін, В. М. Бурдін, О. В. Бурко, І. В. Горностаєва, М. І. Дубініна, М. І. Загородніков, О. М. Короленко, О. А. Квітко, Д. О. Кузьмін, М. В. Лисак, Л. А. Остапенко, І. П. Панфілов, О. М. Попов, Й. П. Портнов, О. В. Пуляєва, Т. В. Сисоєва, Б. В. Сідоров, В. І. Ткаченко, О. О. Чугунов, Т. Г. Шавгулідзе, Л. І. Шеховцова та інші. З точки психологічної точки зору афективні стани вивчалися Л.В. Алексеевою, Ф.С. Сафуановим, О.Д. Сітковською, В.Б. Первомайським і В.О. Шулярем.

Теоретичним підґрунтям дисертації з питань методики розслідування злочинів, стали праці Р. С. Белкіна, В. П. Бахіна, А. І. Вінберга, Л. Я. Драпкіна, О. Н. Колесніченка, Ю. П. Дубягіна, А. В. Дулова, А. В. Іщенка, Є. П. Іщенка, І. І. Когутича, В. О. Коновалової, А. А. Корчагіна, А. М. Кустова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Нора, В. О. Образцова, В. Г. Танасевича, О. С. Саїнчина,

М. В. Салтєвського, М. О. Сєлїванова, О. Д. Сїтковської, А. В. Старушкевича, К. О. Чаплїнського, В. Ю. Шепїтька, Б. В. Щура та інших.

Незважаючи на те, що проблемні аспекти правової оцінки та розслідування умисних вбивств неодноразово ставали об'єктом дослідницької уваги, на рівні окремої наукової розвідки питання формування комплексної методики дій у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами виявлення умисних вбивств, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, в Україні не проводилося і дисертаційні дослідження з окресленої тематики не виконувалися. Недостатня розробленість теоретичних положень щодо методики розслідування вказаного виду вбивства обумовили актуальність та важливість наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана з урахуванням «Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років», затвердженого Наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347 та відповідно до плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт факультету з підготовки фахівців для підрозділів слідства Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Протидія злочинам, підслідним ОВС: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0112U007493). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 28.05.2010 року № 9) та уточнено на засіданні Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 28.03.2012 р. № 7).

Мета і задачі дослідження. В дисертації поставлено за мету на підставі вивчення, аналізу та узагальнення слідчо-судової практики розробити окрему методику розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання.

Відповідно до мети були поставлені такі задачі:

– здійснити аналіз стану розробки концепту «сильне душевне хвилювання» та з'ясувати його значення для формування окремої методики розслідування;

– визначити структуру та зміст елементів криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання;

– розглянути типові слідчі ситуації та версії і запропонувати з їх урахуванням типові програми дій слідчого під час розслідування;

– окреслити коло обставин, які підлягають з'ясуванню при розслідуванні умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання;

– з'ясувати типові форми та напрями взаємодії слідчого з органами та підрозділами, що можуть залучатися до розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання;

– висвітлити особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних

відображень та особистісних джерел, під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання;

– проаналізувати типові форми та напрями використання спеціальних психологічних знань у розслідуванні умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання.

Об'єктом дослідження є механізм вчинення умисного вбивства, а також правовідносини, які виникають у зв'язку з діяльністю правоохоронних органів щодо розслідування цього виду злочину.

Предмет дослідження – методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання.

Методи дослідження. Методологія дисертації охоплює систему гносеологічних принципів, підходів, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання дійсності, зокрема: *діалектичний метод* дозволив розглядати предмет дослідження з урахуванням суперечливості, цілісності та динаміки його розвитку (підрозділ 1.1); *історико-еволюційний метод* забезпечив здійснення ретроспективного огляду процесу формування окремої методики розслідування вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, вивчення окремих теорій, концепцій, поглядів щодо правової оцінки злочинів з афектованим умислом, сутності та структури криміналістичної характеристики (підрозділи 1.1, 1.2); *порівняльний метод* використовувався при дослідженні наукових позицій щодо теоретичних та практичних аспектів формування криміналістичної характеристики, типології слідчих ситуацій та версій (підрозділи 1.2, 2.1); *системно-структурний метод* застосовувався при обґрунтуванні структури криміналістичної характеристики вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, розробці програм розслідування, створенні класифікацій слідчих ситуацій, слідчих версій, слідчих (розшукових) дій (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1, 3.2); *формально-логічні методи* дали змогу узагальнювати позиції вчених, формулювати висновки (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.3); *соціологічні методи* використовувалися для з'ясування думки співробітників слідчих та оперативних підрозділів, працівників прокуратури щодо проблемних питань здійснення досудового розслідування умисних вбивств, вчинених у стані сильного душевного хвилювання (підрозділ 1.1, 1.2, 3.1, 3.2); *статистичні методи* дозволили сформулювати висновки з урахуванням узагальнення емпіричних даних (підрозділ 2.1, 2.2, 3.3).

Теоретичною основою дисертації стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі криміналістики, кримінології, кримінального права, кримінально-процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також інших галузей наукових знань, що стосуються проблем протидії злочинності.

Правову основу дослідження становлять Конституція України, кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство України та інші

нормативно-правові акти, що регламентують провадження досудового розслідування.

Емпіричну базу дослідження складають результати: аналізу 66 кримінальних справ (проваджень) про вчинення умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання, які розглядалися у судах України впродовж 2009–2014 рр.; анкетування 63 працівників слідчих підрозділів, 27 оперативних працівників та 24 працівників прокуратури, що брали безпосередню участь у розслідуванні кримінальних проваджень про умисне вбивство та у кримінальних провадженнях про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання; матеріали статистичних звітів щодо діяльності органів прокуратури та ОВС України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є першим в Україні монографічним дослідженням, у якому на основі положень теорії криміналістики, узагальнення кримінальних проваджень про умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання, враховуючи практичний досвід слідчого апарату, використовуючи дані суміжних юридичних наук, розроблені основні положення методики розслідування даного виду злочину.

У дисертації пропонується низка нових у теоретичному плані та важливих у практичному аспекті положень, зокрема:

уперше:

– визначено структуру криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, з позиції системної парадигми, яка передбачає кореляцію її елементів: особа потерпілого – особа злочинця; час – місце – обстановка; спосіб вчинення – знаряддя – слідова картина;

– з урахуванням принципу ситуаційності запропоновано перелік типових слідчих (розшукових) дій та процесуальних рішень у формі програм процесуальних дій та рішень, типових для початкового, наступного та завершального етапів досудового розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання;

– здійснено системний аналіз обставин, які підлягають з'ясуванню у кримінальному провадженні про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що дозволило виокремити три комплекси: а) обставини, що стосуються події кримінального правопорушення; б) особистісні обставини; в) інші обставини;

удосконалено:

– визначення слідчої картини умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, як сукупності матеріальних та ідеальних слідів, які можна виявити на місці вчинення злочину та поза місцем його вчинення; на знаряддях вчинення злочину; на особі злочинця та потерпілому;

– характеристику особи потерпілого та особи злочинця у кримінальних провадженнях про умисне вбивство, що вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що виявляється у специфічній поведінці потерпілого – протизаконному насильстві, систематичному знущанні чи тяжкій образі;

– засади організації взаємодії органів досудового розслідування та підрозділів, що залучаються до розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання;

набуло подальшого розвитку:

– організаційно-тактичне забезпечення освідування та допиту особи, якій повідомлено про підозру в умисному вбивстві, вчиненому в стані сильного душевного хвилювання;

– визначення змісту форм використання спеціальних психологічних та психолого-психіатричних знань у ході досудового розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, зокрема доведено, що призначення саме комплексної судової психолого-психіатричної експертизи є визначальним для процесу встановлення/спростування факту наявності/відсутності в особи, яка вчинила умисне вбивство, стану сильного душевного хвилювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані за такими напрямками:

– у *науково-дослідній діяльності* – як підґрунтя для подальшої розробки теоретичних основ організації та алгоритмізації розслідування злочинів в цілому, та умисних вбивств, вчинених в стані сильного душевного хвилювання, зокрема;

– у *правотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 30.04.2014 р.);

– у *практичній діяльності* – з метою вдосконалення діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у ході розслідування кримінальних проваджень, розпочатих у зв'язку з виявленням умисних вбивств (акт впровадження СУ ГУМВС України у Львівській області від 11.07.2014 р.);

– у *навчальному процесі* – для створення підручників, посібників, монографій, інших матеріалів методичного забезпечення та викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів злочинів» (акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ від 07.04.2014 р.; акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 25.08.2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були заслухані та обговорені на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях: «Становлення держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспекти» (м. Київ, 24 лютого 2012 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 7–8 червня 2013 р.); «Актуальні проблеми у сучасній науці» (м. Варшава, 28–30 червня 2013 р.); «Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти» (м. Львів, 19–20 вересня 2013 р.); «Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні» (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.); «Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности» (м. Баку, 18 грудня 2013р.); «Актуальні проблеми адміністративного та кримінального права і процесу» (м. Донецьк, 15 березня 2014 р.); «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 17 жовтня 2014 р.); «Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики» (м. Харків, 5 грудня 2014 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у 15 публікаціях, 6 із яких опубліковані у наукових фахових виданнях (у тому числі 1 – в електронному науковому фаховому та 1 – у закордонному науковому виданнях) та 9 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінка, із них основний текст 180 сторінок, список використаних джерел (312 найменувань) розміщується на 31 сторінці, додатки на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір та актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими планами та програмами, мета, задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація результатів дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Генезис категорії «стан сильного душевного хвилювання» у методіці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень»* автором з'ясовано: еволюцію науково-теоретичного обґрунтування правової кваліфікації протиправних діянь, вчинених у стані сильного душевного хвилювання; узагальнено підходи до формування критеріїв оцінки короточасних афективних станів; з позиції криміналістичної, кримінально-

процесуальної, кримінально-правової, психологічної та інших наук розглянуто феномен афективних злочинів. Аналіз наукових праць окресленої проблематики підтвердив, що методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, досі залишається недостатньо розробленою.

У підрозділі 1.2 «Структура криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання», виходячи із позиції, що криміналістична характеристика інтегрує елементи, які перебувають в узгоджених зв'язках та взаємозалежать, до основних її складових зараховано: особа потерпілого; особа злочинця; час, місце, обстановка; спосіб вчинення; знаряддя і засоби вчинення; слідова картина.

У пункті 1.2.1 «Особа потерпілого та особа злочинця у криміналістичній характеристиці умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» досліджено особу потерпілого та особу злочинця, як елементи криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочину. Встановлено, що специфічні риси, притаманні особі злочинця, проявляються через віктимну поведінку потерпілого, яка породжує виникнення в особи умислу вчинити вбивство. Розглянуто соціально-психологічну характеристику осіб, які вчинили злочин, а також запропоновано їх класифікацію. Потерпілою, внаслідок умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, є особа, якій унаслідок своїх неправомірних та антиморальних дій, що полягають у протизаконному насильстві, систематичному знуцанні або тяжкій образі відносно особи злочинця, було заподіяно смерть, а також особа, яка внаслідок помилки винного, що перебуває під впливом сильного душевного хвилювання, випадково опинилася в ситуації чи втрутилася в її перебіг, у результаті чого їй було заподіяно смерть.

У пункті 1.2.2 «Обстановка, місце та час вчинення умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання» обґрунтовано, що структуру обстановки злочину формують компоненти матеріального, мікросоціального та морально-психологічного середовища. Особливістю обстановки вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, є неправомірна поведінка потерпілого. Місцем вчинення досліджуваного злочину є територія перебування злочинця, де внаслідок раптово виниклого специфічного емоційного стану, що певною мірою знижував його здатність усвідомлювати свої дії чи керувати ними, був реалізований умисел, спрямований на протиправне позбавлення життя потерпілого. Час вчинення досліджуваного злочину є важливим з позиції того, що він повинен співпадати з часом, коли особа злочинця перебувала в стані сильного душевного хвилювання.

У пункті 1.2.3 «Спосіб вчинення, знаряддя та слідова картина умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання» доведено, що спосіб

вчинення цього виду вбивства охоплює дії, спрямовані на заподіяння смерті, та дії, спрямовані на приховування злочину. Характерною ознакою є відсутність стадії готування до вчинення злочину, адже емоційний процес, який формує у злочинця умисел вчинити вбивство, характеризується швидкоплинністю та раптовістю. Типовим безпосереднім способом вчинення є заподіяння смерті особі шляхом побиття руками або ногами, удушення, використання предметів побуту. Рідше траплялись випадки застосування вогнепальної чи холодної зброї. Аналіз слідчо-судової практики засвідчив, що приховування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, відбувалося у 36,4% випадків і мали прояв у формах: спалювання чи закопування трупа, знищення знарядь і засобів, інших речових доказів тощо. Типовими знаряддями вчинення вказаної категорії вбивств є предмети, які випадково опинилися «під рукою» у злочинця. Встановлено, що найбільш часто під час вчинення вбивства в стані сильного душевного хвилювання злочинці: у 27,2% випадків використовували засоби господарського призначення (молоток, сокира, лопата, мотика та ін.); у 24,2% -- палищу, камінь, трубу, табурет.; у 21,2% – кухонний ніж; у 15,2% – наносилися удари руками та ногами; у 3% – вогнепальну зброю; у 9,2% – інше. Доведено, що спосіб вчинення формує свій відбиток у формі слідової картини.

Розділ 2 «Організація розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Типові слідчі ситуації, типові слідчі версії та програми розслідування кримінального провадження про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання» розглянуто типові слідчі ситуації залежно від етапів розслідування умисних вбивств, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, які типізовані на підставі прийняття слідчим процесуального рішення. На початковому етапі виникають слідчі ситуації, що притаманні для усіх видів умисних вбивств: 1) особу потерпілого та особу злочинця не встановлено; 2) особу потерпілого встановлено, але не встановлено особу злочинця; 3) особу потерпілого не встановлено, але встановлено особу злочинця; 4) особу потерпілого й особу злочинця встановлено. Кожна із зазначених слідчих ситуацій має свої підвиди.

На наступному етапі розслідування може виникнути одна із таких слідчих ситуацій: 1) підозрюваний не визнає себе винним та заперечує свою причетність до вчинення злочину; 2) підозрюваний не визнає себе винним у вчиненні умисного вбивства, але визнає вину у вчиненні вбивства в стані сильного душевного хвилювання; 3) підозрюваний повністю визнає свою вину та розкаюється у вчиненому; 4) підозрюваний не в змозі нічого повідомити, оскільки події злочину не пам'ятає.

Для завершального етапу розслідування характерні такі слідчі ситуації: 1) у особи злочинця згідно з висновком експерта встановлено факт перебування

в стані сильного душевного хвилювання; 2) у особи злочинця згідно з висновком експерта встановлено відсутність стану сильного душевного хвилювання; 3) особа злочинця згідно з висновком експерта є неосудною.

Обґрунтовано, що версія про вчинення умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання формується на наступному чи завершальному етапах провадження досудового розслідування.

У підрозділі 2.2 «Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» запропоновано їх класифікувати так: 1) обставини, що стосуються події кримінального правопорушення; 2) особистісні обставини; 3) інші обставини. Обґрунтовано, що під час розслідування вказаної категорії вбивств визначальною обставиною, що підлягає з'ясуванню є специфічний емоційний стан, який домінував у свідомості підозрюваного, оскільки саме ця обставина обумовлює правову кваліфікацію діяння злочинця.

У підрозділі 2.3 «Взаємодія слідчого з іншими органами та підрозділами під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» розкрито зміст процесуальної та непроцесуальної форм взаємодії. До процесуальної форми віднесено взаємодію слідчого з: іншими слідчими, що провадять розслідування у складі слідчої групи; керівником органу досудового розслідування; оперативними підрозділами; прокурором; експертом. Суб'єктами непроцесуальної форми взаємодії зі слідчим виступають: оперативний черговий; керівник органу досудового розслідування; керівник органу прокуратури та прокурор – процесуальний керівник; члени слідчо-оперативної групи; службова особа, відповідальна за перебування затриманих; слідчий-методист; слідчий-криміналіст; помічник слідчого та інші.

Розділ 3 «Тактичне забезпечення розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних джерел, під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» основну увагу приділено тактиці проведення огляду та освідування особи, оскільки під час розслідування вказаної категорії злочинів важливо виявити та зафіксувати на тілі підозрюваного чи його одязі сліди систематичного знущання, протиправного насильства чи тяжкої образи, що й зумовило в особи, виникнення стану сильного душевного хвилювання. Не менш вагомим є виявлення особливих прикмет чи стану сп'яніння. З метою оптимізації процесу розслідування та вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, запропоновано авторську редакцію ст. 241 КПК України.

У підрозділі 3.2 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з особистісних та змішаних джерел,

під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» висвітлено питання організації і тактики проведення допиту свідків та підозрюваного, а також слідчого експерименту за участю останнього.

Виокремлено чотири категорії осіб, які можуть бути допитані як свідки: 1) особи, які були очевидцями вчинення, приховання злочину або яким відомі факти про подію злочину; 2) особи, які виявили труп чи сліди злочину, звернулися із повідомленням про вчинений злочин; 3) особи, які можуть охарактеризувати особу злочинця чи потерпілого; 4) особи, що залучалися до проведення слідчих (розшукових) дій. Автором запропоновано типовий перелік питань, що мають бути з'ясовані у процесі допиту свідків та підозрюваного та тактичні прийоми, що може використати слідчий.

Перевагою слідчого експерименту є те, що особа, показання якої перевіряються, потрапляє в обстановку, де раніше відбулась подія злочину, і за зоровими асоціаціями вона може пригадати набагато більше фактів. Рекомендовано застосовувати тактичний прийом для отримання додаткової інформації, який ґрунтується на вченні психології про залежність спогадів від діяльності людини. Суть його полягає в тому, що особа на пропозицію слідчого відтворює на місці тільки те, що запам'ятала. Під час такого відтворення нерідко вдається настільки оживити пам'ять особи, що слідчий отримує доволі детальні відомості про забуті факти. При цьому особа не тільки пригадує певні факти, але й коригує їх, відкидаючи все те, що не узгоджується з реальною обстановкою, уточнює окремі відомості і дає обґрунтування тому, що повідомляла під час допиту. Тому присутність на місці спеціаліста-психолога в даному випадку є обов'язковою.

Обґрунтовано позицію про те, що, якщо під час проведення слідчого експерименту, особа вказує на нову ділянку місцевості або приміщення, де можуть бути ті чи інші сліди злочину, про які раніше він не повідомляв, необхідно призупинити дію, провести огляд місця події, а згодом її поновити.

У підрозділі 3.3 «Використання спеціальних знань під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання» визначено, що використання спеціальних знань при розслідуванні вказаної категорії вбивств відбувається шляхом залучення спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій та залучення експерта для проведення експертизи. Особливу увагу приділено використанню спеціальних психологічних знань під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Проведено розмежування питань, що вирішуються судово-психологічною та судово-психіатричною експертизою і на цій основі обґрунтовано доцільність призначення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи та наведено перелік питань на її вирішення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у формуванні окремої методики розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Узагальнення результатів дисертаційної роботи дозволило зробити наступні висновки:

1. Наукові категорії «емоційний стан», «афективний стан», «афект», «фізіологічний афект», а також характеристика фізіологічного, патологічного, кумулятивного та аномального афектів ставали предметом дослідження вчених різних галузей наукового знання. Концепт «стан сильного душевного хвилювання» розглядався і в контексті вивчення особливостей методики розслідування умисних вбивств, зокрема, вбивств з кваліфікованими та привілейованими складами злочину; вбивств, вчинених при пом'якшуючих обставинах; аналізу критеріїв, що дозволяють визначати специфіку злочинів, скоєних у стані фізіологічного афекту (мотив та мета діяння; проміжок часу між протиправною поведінкою потерпілого та нанесенням йому шкоди підозрюваним; екстремальність реагування на загрозу для особистісно важливих цінностей).

2. Криміналістична характеристика умисних вбивств, вчинених в стані сильного душевного хвилювання, – це система взаємозалежних узагальнених даних про найбільш типові ознаки, які можна розділити на три комплекси, компоненти яких перебувають у тісних кореляційних зв'язках: особа потерпілого – особа злочинця; час – місце – обстановка; спосіб вчинення – знаряддя – слідова картина.

3. Особою потерпілого, внаслідок умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, є фізична особа, якій через її неправомірні та антиморальні дії, які полягають у протизаконному насильстві, систематичному знущанні або тяжкій образі щодо особи злочинця, було заподіяно смерть, а також фізична особа, яка внаслідок помилки винного, що перебуває під впливом сильного душевного хвилювання, випадково опинилася в ситуації чи втрутилася в її перебіг, в результаті чого їй було заподіяно смерть. Особа злочинця – це фізична особа, яка на момент вчинення злочину досягла віку кримінальної відповідальності та заподіяла смерть потерпілому внаслідок застосованого останнім протиправного насильства, тяжкої образи чи систематичного знущання, що зумовило виникнення у неї стану сильного душевного хвилювання. До основних ознак сильного душевного хвилювання слід зарахувати: раптовість виникнення; наявність протиправної чи аморальної поведінки потерпілого; тривалої психотравмуючої ситуації, що існувала через таку поведінку.

4. Обстановка умисного вбивства, вчиненого у стані сильного душевного хвилювання, охоплює конкретні об'єктивно-предметні умови, що, передусім,

виявляються у специфічній поведінці потерпілого – протизаконному насильстві, систематичному знущанні чи тяжкій образі. Обставини місця та часу вчинення злочину індивідуалізують його та дають підстави висувати версії щодо особи злочинця, потенційних свідків події тощо.

5. Вивчення способу вчинення вказаної категорії вбивств дозволяє обґрунтовано стверджувати про існування типової ознаки криміналістичної характеристики цього злочину – відсутності стадії готування. Слідова картина умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, охоплює сукупність матеріальних та ідеальних слідів, які можна згрупувати у такі комплекси: сліди на місці вчинення злочину та поза місцем його вчинення; сліди на знаряддях вчинення злочину; сліди на особі злочинця та потерпілого.

6. Розслідування кримінальних проваджень про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання включає наступні етапи: 1) початковий (починається з моменту отримання відомостей про кримінальне правопорушення органами досудового розслідування чи прокурором, внесення їх до Єдиного реєстру досудових розслідувань та проведення першочергових слідчих (розшукових) дій); 2) наступний (охоплює повідомлення особі про підозру, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, виконання слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання та перевірку вже зібраних доказів); 3) завершальний (включає відкриття матеріалів кримінального провадження, збір даних про підозрюваного, складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру). При узагальненні слідчо-судової практики та з урахуванням обсягу наявної інформації про подію злочину і причетних до нього осіб, виділено слідчі ситуації та відповідні програми процесуальних дій і рішень, типові для кожного з етапів досудового розслідування.

7. Обставини, що необхідно з'ясувати під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, доцільно розділити на три групи: а) обставини, що стосуються події кримінального правопорушення (відомості про час, місце, спосіб вчинення знаряддя та сліди злочину; дії потерпілого до або під час, а також після вчинення злочину тощо); б) особистісні обставини (відомості, що характеризують особу потерпілого, особу підозрюваного, дані про наявність зв'язку потерпілий – злочинець тощо); в) інші обставини (вид і розмір шкоди, завданої злочинцем; обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання; обставини, що виключають кримінальну відповідальність чи є підставою для звільнення від неї; обставини, що виключають факт вчинення підозрюваною особою іншого виду умисного вбивства тощо). Для правової кваліфікації вирішальне значення має встановлення обставин виникнення в особи, яка вчинила вбивство, стану сильного душевного хвилювання.

8. У ході розслідування кримінального провадження суттєве значення має налагоджена взаємодія слідчого у процесуальній та непроцесуальній формах з іншими органами та підрозділами. Типовими суб'єктами взаємодії при розслідуванні вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, є: слідчі, що провадять розслідування у складі слідчої групи, керівник органу досудового розслідування, прокурор, працівники оперативних підрозділів, оперативний черговий, дільничний інспектор міліції, спеціаліст (психолог, криміналіст, біолог), судово-медичний експерт або лікар та інші.

9. Дослідження тактичного забезпечення розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, доцільно розглядати з позиції умовного розмежування слідчих (розшукових) дій на такі, що спрямовані на отримання інформації з матеріальних, особистісних та змішаних джерел інформації. З метою дотримання принципу об'єктивності, доцільно здійснювати відеофіксацію слідчих (розшукових) дій, які проводяться за участю підозрюваної особи.

Аналіз форм та напрямів використання спеціальних знань дозволяє констатувати особливе значення для процесу доказування висновку комплексної судової психолого-психіатричної експертизи, метою якої є встановлення наявності чи відсутності стану сильного душевного хвилювання в особи, яка вчинила вбивство, як підстави для кваліфікації її дій за ст. 116 КК України.

10. З метою оптимізації розслідування злочинів, в тому числі умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, зміст ст. 241 КПК України «Освідування особи» доцільно викласти у такій редакції:

«1. Слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення та (або) особливих прикмет, а також наявності чи відсутності стану сп'яніння у особи, що підлягає освідуванню, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу

2. Освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю лікаря чи іншого спеціаліста. Слідчим, прокурором проводиться освідування за обов'язкової участі лікаря у випадках необхідності встановлення факту наявності чи відсутності стану сп'яніння. Слідчий має право до винесення постанови прокурора провести освідування у невідкладних випадках, пов'язаних із необхідністю запобігти втраті доказів. У такому випадку слідчий зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутись з клопотанням про проведення освідування до прокурора. Якщо прокурор відмовить у задоволенні клопотання слідчого про освідування, встановлені внаслідок такого освідування докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому ст. 255 цього Кодексу.

3. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за

згодою особи, яка освідується. Слідчий, прокурор, а також поняті, не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголошувати особу, що підлягає освідуванню. Під час проведення освідування можна провести огляд та вилучення речей, що є на особі, яка підлягає освідуванню, за її добровільною згодою. Якщо на одязі виявлено сліди кримінального правопорушення, що потребує додаткового дослідження, одяг підлягає вилученню, про що вказується у протоколі. Надалі слідчий, прокурор зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин, з моменту проведення освідування, звернутися із клопотанням до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей та документів, який проводиться у відповідності до ст.ст. 159–166 цього Кодексу.

4. Перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора (слідчого). Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводиться примусово. Примус, поєднаний з оголенням тіла освідуваної особи, застосовується особами тієї ж статі, що й особа, яка освідується.

5. При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. За необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів, за добровільною згодою особи, що підлягає освідуванню. Зображення чи відеозапис, демонстрація яких може розглядатись як образлива для освідуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватись лише суду під час судового розгляду.

6. Про проведення освідування складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу. Особі, освідування якої проводилось примусово, надається копія протоколу освідування».

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кунтій А. І. Тактика допроса підозреваемого на стадії досудебного расследования умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения / А. И. Кунтій // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2013. – № 10/3 – С. 134–139.

2. Кунтій А. І. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Вип. 21. – Ч. 2. – Том 3. – С. 138–141.

3. Кунтій А. І. Жертва як елемент криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій //

Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2 [Електронний ресурс]. – www.pap.in.ua/2_2013/Kuntiy.pdf.

4. Кунтій А. І. Тактика допиту неповнолітнього свідка під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2013. – Вип. 3. – С. 386–393.

5. Кунтій А. І. Застосування спеціальних психологічних знань під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2013. – Вип. 4. – С. 357–366.

6. Кунтій А. І. Тактика освідчування підозрюваного у кримінальному провадженні про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2014. – Вип. 2. – С. 310–320.

7. Кунтій А. І. Елементи криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Становлення держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспекти: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 24 лютого 2012 р.). – К. : НАУ, Юридичний інститут, 2012. – С. 228–229.

8. Кунтій А. І. Місце та час вчинення як структурні елементи криміналістичної характеристики умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Актуальні питання реформування правової системи України: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 7–8 червня 2013 р.). – Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2013. – С. 357–359.

9. Кунтій А. І. Етапність досудового розслідування кримінального провадження про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Aktualne problemy w współczesnej nauce: zbiór raportów naukowych. (Warszawa, 28–30 czerwca 2013). – Warszawa : Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – Str. 59–62.

10. Кунтій А. І. Розмежування ролей спеціаліста та експерта під час розслідування умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19–20 вересня 2013 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – С. 473–477.

11. Кунтій А. І. Показання свідків як джерела доказів у кримінальному провадженні про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.). – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 334–337.

12. Кунтій А. І. Вивчення особи злочинця, що вчинила умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности: материалы международной научно-практической конференции (г. Баку, 18 декабря 2013 года). – Баку : Академия Полиции МВД Азербайджанской Республики, 2014. – С. 174–185.

13. Кунтій А. І. Мотив умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Актуальні проблеми адміністративного та кримінального права і процесу: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (м. Донецьк, 15 березня 2014 р.). – Донецьк : ООО «Цифровая типография», 2014. – С. 151–153.

14. Кунтій А. І. Особа злочинця в криміналістичній характеристиці умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (м. Львів, 17 жовтня 2014 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – С. 164–168.

15. Кунтій А. І. Використання знань спеціаліста під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 5 грудня 2014 р.). – Харків : ХНУВС, 2014. – С. 137–139.

АНОТАЦІЯ

Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2015.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню методики розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. У роботі вивчається поняття, зміст та визначається структура криміналістичної характеристики умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, проводиться дослідження її елементів.

Розглянуто проблемні питання організації та тактичного забезпечення розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. На підставі дослідження сформульовані обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, криміналістична характеристика, методика розслідування, умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання.

АННОТАЦІЯ

Кунтий А. И. Методика расследования умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2015.

Диссертация посвящена исследованию методики расследования умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения. На основе анализа научных работ отечественных и зарубежных ученых, обобщения следственно-судебной практики, автором определено, что методика расследования указанного преступления является подвидом общей методики расследования умышленных убийств. В работе рассмотрены понятие, содержание и определена структура криминалистической характеристики умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения, проведен анализ отдельных ее элементов.

Исследованы проблемы типичных следственных ситуаций первоначального, последующего и заключительного этапов расследования умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения, и разработаны соответствующие программы досудебного расследования. Подробно рассмотрены обстоятельства, подлежащие выяснению при расследовании указанного вида преступления, а также проанализированы формы, содержание и цели взаимодействия следователя с органами и подразделениями, которые привлекаются к процессу расследования умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения. Предложены рекомендации по тактике проведения осмотра места происшествия, осмотра трупа, допроса подозреваемого и свидетелей, освидетельствование подозреваемого и следственного эксперимента с его участием. Также проведено исследование эмоциональных состояний, которые влияют на способность лица осознавать значение своих действий и (или) руководить ими во время совершения преступления, а также особенности назначения комплексной психолого-психиатрической экспертизы для установления соответствующих эмоциональных состояний. Сформулированы перечни типовых вопросов, которые ставятся перед экспертами. На основании исследования сформулированы научно

обоснованные предложения по совершенствованию уголовного процессуального законодательства и практики его применения.

Ключевые слова: досудебное расследование, криминалистическая характеристика, методика расследования, уголовное производство, умышленное убийство в состоянии сильного душевного волнения.

SUMMARY

Kuntiy A. I. Methods of investigation of intentional homicide committed in state of strong mental agitation. – Manuscript.

The dissertation on candidate's degree of legal sciences on speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic sciences; operative-search activity. – Ivan Franko Lviv National University. – Lviv, 2015.

The dissertation is devoted to complex research of methods of intentional homicide committed in state of strong mental agitation investigation. It is observed the concept, content as well as it is determined structure of criminalistic characteristics of intentional homicide committed in state of strong mental agitation and research of its elements.

The issues of organization and tactical providing of investigation of intentional homicide committed in state of strong mental agitation are revealed. On the basis of the research the reasonable proposals of improvement of the criminal procedure law and its practice are set.

Key words: criminal proceedings, criminalistic characteristics, intentional homicide committed in state of strong mental agitation, methods of investigation, pre-trial investigation.